

Unga vuxna

- Aktuella inom socialtjänstens Försörjningsstödsenheter -

Arbetsrapport april 2013

Anders Arnsvik

Bakgrund

I början av 1900-talet var det kyrkan och frivilligorganisationerna som arbetade med socialt arbete riktat mot samhällets utsatta (Swärd & Egerö, 2006). Sverige var då ett av de fattigaste länderna i norra Europa (Swärd & Egerö, 2006). Fattigdomen, hemlösheten och alkoholmissbruket var ett stort samhällsproblem som förorsakade spänningar i samhället (Swärd & Egerö, 2006). I samband med välfärdssamhället framväxt från 1950-talet och framåt har det ”sociala arbetet” blivit skattefinansierat och införlivats i den kommunala organisationen. Verksamheten som idag ansvarar för socialt arbete kallas Individ och familjeomsorgen, IFO (Bergmark, m fl, 2008, Minas, 2005).

IFO är uppdelat i enheter som arbetar med barn- och ungdom och familjefrågor, missbruk/socialpsykiatri samt försörjningsstöd. Den lagstiftning som reglerar arbetet inom IFO är Socialtjänstlagen (SoL) och andra lagstiftningar.

Försörjningsstödet sett ur en bredare socialpolitisk kontext är att stödet ska vara tillfälligt i avvaktan på att individen ska bli självförsörjande (Puide, 2000, Stranz, 2006). Sedan SoL trädde i kraft 1982 har samhället förändrats avsevärt. Idag har det ekonomiska stödet för en del grupper blivit en permanent försörjningskälla. Många blir kvar i den situationen och har svårigheter att ta sig ur (Stranz & Wiklund, 2011).

En klientgrupp för vilka detta blivit ett faktum är unga personer i åldern, 18 – 24 år. Möjliga orsaker till deras situation kommer att undersökas i den här rapporten. Åldersgruppen som sådan har även fått en benämning, *Unga vuxna*. Varför har de blivit så att vissa grupper i ålderskategorin 18 – 24 år fått svårigheter att bli självförsörjande? Finns det några förklaringar. Fenomenet är inte enbart nationellt utan förekommer även i övriga Europa.

Syfte och frågeställningar

Syftet är att beskriva klientgruppen Unga vuxna aktuella inom socialtjänstens försörjningsstödsenheter utifrån följande frågeställningar

- Vilken betydelse kan strukturella förändringar i samhället för unga vuxna, 18 – 24 år, ha för senarelagd etablering på bostads- och arbetsmarknaden?
- Vilka faktorer på individnivå ökar risken för långvarigt ekonomiskt bistånd, 10 månader eller längre?
- Vilka möjliga långtidseffekter kan utebliven arbetsmarknadsetablering och socialbidragstagande ha för unga vuxna?

Begreppsförklaringar

I rapporten förekommer begrepp som behöver förtydligas och det är *ung vuxen*. Vad är innebörden i begreppet unga vuxna? Vilka skeenden i samhället har haft betydelse för framväxten av begreppet? Ett annat begrepp som förekommer i rapporten är *social exkludering*. Begreppet och dess innebörd har relevans för en del av de ungdomsgrupper som kommunernas försörjningsstödsenheter möter.

Unga vuxna

Det åldersspann man vanligtvis benämner unga vuxna är 18 – 24 år. Katarina Hollertz (2010) har i sin avhandling om unga och arbetslöshet skrivit att man i Sverige länge har betraktats som ungdom/ung vuxen i förhållande till arbetsmarknaden, upp till dess att man fyllt 25 år. Avgränsningen av unga upp till 25 år görs också på grund av att gruppen historiskt sett har en

högre arbetslöshet än andra åldersgrupper, vilket anses få oftare och allvarigare konsekvenser för yngre än för äldre (Hollertz, 2010).

Mats Trondman (1999, 2003) har analyserat begreppet 'unga vuxna' som något som beskriver en förlängd ungdomstid och att unga idag både biologiskt och socialt blir vuxna allt tidigare, samtidigt som det dröjer allt längre innan de blir etablerade det vill säga självförsörjande, avslutar utbildning, får ett arbete och bostad eller på andra sätt blir vuxna, med allt vad det innebär.

Inom sociologin undersöker man inte enbart på det individuella, utan det är individens sociala liv och samspelet mellan det individuella och de grupper och samhällen som den befinner sig i, och påverkas av, som är det intressanta. Anthony Giddens, professor i sociologi, har beskrivit det moderna västerländska samhället och samspelet mellan individ och samhälle. I sin bok, *Sociologi* (2003), tar han upp begreppet socialisation som den process som går ut på att barn, eller andra nya medlemmar av samhället, lär sig den livsstil som tillhör samhället. Socialisationen beskrivs som en viktig kanal för överföring av kulturen från en tid och generation, till en annan. Sociologerna menar ofta, enligt Giddens, att socialisationen sker i två faser där (Andersson, 2004, Giddens, 2003):

- den *primära* sker under barndomen. Det är den tid då barnet lär sig språket och de grundläggande beteendemönster som utgör grund för kommande lärande.
- den *sekundära* socialisationen äger rum i den tidiga barndomen och framåt i livet. Skola, kamrater, organisationer och massmedia och senare även arbetsplatser blir viktiga socialiserande krafter för individens del.

Den sekundära socialisationen inom vilken etableringsfasen inryms har förskjutits framåt på grund av olika samhällsliga förändringar. Fokus i den här uppsatsen är att diskutera möjliga förklaringar till den förlängda etableringsfasen för populationen unga vuxna som helhet samt vilka konsekvenser förändringarna fått för delar av gruppen unga vuxna som är aktuella inom kommunernas försörjningsstödsenheter.

Social exkludering

Begreppet används i betydelsen att människor lever utanför etablerade samhällsliga gemenskaper. . Känslan av att stå utanför överskuggar livssituationen och människan upplever sig ha begränsade eller inga möjligheter att påverka situationen. I den här rapporten kommer genomgående begreppet exkludering att användas då det syftar på utestängning (Alm, 2010).

Disposition

Rapporten har följande struktur. Inledningsvis beskrivs samhällets organisering och administrering av försörjningsstödet samt vilka insatser som erbjuds. Därefter redovisas den teoretiska utgångspunkten följt av en redogörelse för olika strukturella förändringar vilka har haft och har inflytande över unga människors senare etablering i samhället. Efter det beskrivs olika individuella faktorer vilka kan öka risken för långvarigt socialbidragstagande och social exkludering. I rapportens avslutande del förs en sammanfattande diskussion om risken för att vissa grupper av unga vuxna kan bli "inlåsta" i sin situation.

Samhällets organisering av försörjningsstödet

Organisatoriskt, vilket nämndes inledningsvis, ingår Försörjningsstödsenheterna i IFO-organisationen. Verksamheten styrs av Socialtjänstlagen (1982) och andra lagstiftningar som Förvaltningslagen, LVU¹, LVM² samt regelverk och interna policys.

Arbetet med försörjningsstöd är administrativt och kan enkelt uttryckt delas upp i tre steg (Stranz 2007):

- Det första steget föregås oftast av ett telefonsamtal. I det här skedet måste den sökande/klienten lämna in en ansökan och ange skälet till behovet av försörjningsstöd det vill säga motivera varför hon/han ansöker om försörjningsstöd.
- Därefter utreds behovet. Grunden är att man inte skall ha några som helst tillgångar vare sig fasta eller likvida. Vad som styr beslutet beror bland annat på vad framkom i utredningen. Vidare tas hänsyn till situation och trovärdighet. Andra faktorer som kan styra besluten är lokala regelverk. Ytterst har socialsekreterarens bedömning och motivering i beslutet stor betydelse.
- I det sista steget beslutas om försörjningsstöd alternativt avslag.

Det som ytterst reglerar nivån på försörjningsstödet är riksnormen som infördes den 1 januari 1998 och var ett nytt system som baserades på socialtjänstkommitténs förslag med en för landet enhetlig riksnorm. En viktig omständighet som påverkat beslutet om införandet av riksnormen var den ekonomiska kris som Sverige genomgick vid mitten av 1990-talet vilket medförde att staten gjorde en översyn av de offentliga utgifterna (Socialstyrelsen, 2007)

Riksnormen anger den lägsta fattigdomsgränsen i Sverige. Underlaget för riksnormen framställs av Konsumentverket och baseras på de konsumtionsanalyser och prismätningar som Konsumentverket gör inom ramen för sitt generella uppdrag. En prognos för prisernas nivå under det närmast kommande kalenderåret görs av Konjunkturinstitutet. Underlaget utgör underlag för regeringens årliga beslut om riksnormens belopp. Fram till 2003 följde riksnormen helt Konsumentverkets underlag (Socialstyrelsen 2007).

Om det under utredningen framkommit att klienten (i det här sammanhanget den unge vuxne) uppfyller kraven för försörjningsstöd beviljas biståndet. Biståndet är inte helt kravlöst. Parallellt med att försörjningsstöd utgår måste klienten aktivt söka arbete. Här utkristalliseras olika vägar beroende på klientens status på arbetsmarknaden. Det som avgör insatserna från socialtjänstens sida kan vara om skolgången är avslutad (ex grundskola och gymnasium), om det finns tidigare arbetserfarenhet, missbruk, psykisk ohälsa och så vidare (Bergmark, m fl 2008).

Under 1980-talet var arbetsmarknadspolitik för socialbidragstagare inte en kommunal uppgift, vilket förändrades under 1990-talet. Sedan 1995 har kommunerna ett frivilligt ansvar för arbetslösa ungdomar mellan 18 och 20 år. 1998 introducerades utvecklingsgarantin som riktar sig till arbetslösa ungdomar som fyllt 20 år men inte 25 år (Bergmark, m fl 2008)

¹ Lagen om vård av unga

² Lagen om vård av missbrukare i särskilda fall

Den vanligast förekommande insatsen för unga vuxna brukar vara deltagande i kommunala aktiveringsprojekt vilka kan innehålla strategier för att matcha, aktivera eller slussa bidragstagarna till lämpliga jobb år (Bergmark, Lundström m fl 2008). De kommunala sysselsättningsprojekten är ett försök till att påskynda den enskilde individen till ett självständigt och i framtiden ekonomiskt oberoende livssituation eftersom sysslöshet kan bidra till ökad passivisering och marginalisering.

Vilka är de unga vuxna som vänder sig till socialtjänstens försörjningsstödsenheter.

I populationen som kontaktar försörjningsstödsenheterna finns en skiktning. Studier (Salonen 2000, 2003) som undersökt vilka grupper som kontaktat med försörjningsstödsenheterna har uppmärksammat att de unga vuxna som aktualiserats grovt sett kan delas upp i tre grupper.

1. *"Studsarna"* - är aktuella under kort tid på grund av arbetslöshet. Dessa har oftast avslutad grundskola/gymnasieskola och ingår i olika nätverk/sammanhang. När de fått arbete eller kommit in på någon utbildning återkommer de inte.
2. *"Återvändarna"* - försörjningsstöd är en livlina i deras liv. Aktuella kortare eller längre perioder. Får arbete på arbetsmarknaden eller blir föremål för arbetsmarknadsinsatser. Misslyckas av olika skäl och återkommer. Beträffande "återvändarna" kan tilläggas att de som ingår i gruppen är olika och har olika förutsättningar. Det förekommer att en del hittar sin väg och blir självförsörjande och avslutar kontakten med socialtjänsten. I gruppen kan även finnas individer som på sikt av olika skäl blir långvariga socialbidragstagare.
3. *Långvariga socialbidragstagare/permanent arbetsmarknadsreserv* - denna grupp är störst och är under långa tider oftast under flera år. Kännetecknande för gruppen är oavslutad skolgång, förekomst av fysisk och psykisk ohälsa, förekomst av missbruk, föräldrarna har sedan årtal varit aktuella för försörjningsstöd och svaga nätverk.

Det är den sistnämnda gruppen som står i fokus i den här uppsatsen det vill säga de unga vuxna som är långvariga socialbidragstagare, 10 månader eller längre.

Teoretisk utgångspunkt

En analytiskt tillämpbar modell i den här rapporten, som kan öka förståelsen är kopplingen mellan strukturella och individuella faktorer (Korpi, 1971). Korpi särskiljer mellan *grundläggande, betingade och utlösande faktorer*. Förenklat utgörs grundläggande faktorer av socialt skiktade krafter på strukturell nivå (exempelvis förändringar i samhällets organisering av arbets- och bostadsmarknaden), medan betingade faktorer representerar tillhörigheten till grupper med statistiska överrisker för bidragstagande som unga vuxna som varken arbetar eller studerar. Men, det behövs ytterligare omständigheter som mer är knutna till den enskildes situation. Dessa benämns *Utlösande faktorer* vilka bland annat är oavslutad skolgång, psykisk ohälsa, missbruk etc. Modellen är intressant eftersom den tydliggör och strukturerar samspelet mellan strukturella och individuella faktorer.

Strukturella förändringar

Enligt många forskare har omstruktureringen av arbets- och bostadsmarknaden haft stor betydelse för unga vuxnas senarelagda etablering som vuxna och självförsörjande individer. Fenomenet är inte enbart nationellt utan följer ett internationellt mönster. Förändringarna i samhället genomgått gäller generellt för alla unga vuxna. Vad var det som hände?

Förändringar på arbetsmarknaden och inom utbildningsväsendet

Under 1990-talets lågkonjunktur effektiviserades betydande delar av näringslivet och offentliga sektorn vilket ledde till att många arbeten försvann. Som exempel kan nämnas att många okvalificerade arbeten försvann inom industrin till följd av ökad mekanisering men också som en följd av att produktionen flyttades till låglöneländer. Det som bidrog till denna utveckling var globaliseringen (Sverenius, 1999, Ekholm 2008, Judt, 2012). Följden av förändringarna på arbetsmarknaden blev att arbetslösheten ökade dramatiskt då arbetsmarknaden i större utsträckning krävde arbetskraft med formell kompetens. Konsekvensen blev att de utan formell kompetens hamnade utanför arbetsmarknaden.

Arbetsmarknaden har därmed fått inslag av en stark selektiv urvalsprocess där de som inte har formell kompetens åsidosätts och antingen blir arbetslösa eller hamnar i en segmenterad/sekundär arbetsmarknad (Foroozani, Klintbo m. fl. 2006)). Enligt detta synsätt är arbetslösheten bland ungdomar inte en följd av konjunktursvängningar i samhället, utan en följd av det teknologiska samhället och ett samhälle som har allt högre krav på dess individer att inneha en allt högre formell kompetens (Foroozani, Klintbo m. fl. 2006).

Samhället mötte krisen under 1990-talet genom bland annat reformering av gymnasieskolan vilket bland mycket annat innebar en utökning av antalet utbildningsplatser på gymnasiet. De tvååriga linjerna blev treåriga och så vidare. Parallellt expanderade även de eftergymnasiala utbildningarna och högskolor etablerades på fler orter i Sverige (HSV, 2011).

Sveriges signum som industrination har förändrats i och Sverige håller på att omorientera sig i det postindustriella³ landskapet. Idag är Sverige mer att betrakta som ett utbildnings- kunskaps och service/tjänstesamhälle. Flertalet arbetstillfällen kräver utbildning och gymnasiekompetens utgör grunden för att erhålla arbete (Social rapport, 2010).

Det försenade inträdet på arbetsmarknaden har för många inneburit en fördröjning i att bli en självförsörjande individ. Regelbunden inkomst är en förutsättning för att kunna betala hyra till boendet. Parallellt med förändringarna på arbetsmarknaden omdanades även bostadsmarknaden.

Förändringar på bostadsmarknaden

Avregleringen av hyresnivåerna i början av 1990-talet fick stor betydelse för bostadsmarknaden. Enligt Konsumentverket skedde en 70 procentig hyreshöjning från 1990 – 1993. Den största höjningen genomfördes 1991 då effekten av skattereformen från året innan slog igenom. Krisuppgörelsen mellan regeringen och socialdemokraterna hösten 1992 påverkade starkt hyresnivån (Flyghed, 1995). Andra viktiga förändringar var att många fastigheter främst i storstäderna ombildades till bostadsrätter. Likaså sålde de allmännyttiga

³ **Postindustriellt samhälle** kallas det stadium i samhällsutvecklingen som följer efter industrisamhället (Nationalencyklopedin).

bostadsföretagen ut delar av sitt bostadsbestånd i attraktiva områden (Knutagård, 2006). Ombildningen till bostadsrätter är en utveckling som alltjämt fortgår. Även finanskrisen, 2008, har haft stor påverkan på bostadsmarknaden (Norrefeldt, 2011). Utöver marknadsorienterade hyror, ökning av antalet bostadsrätter var det även ännu en faktor som fick stor betydelse och det var att vårdarna under 1990-talet blev restriktivare kring vilka de accepterade som hyresgäster. Exempelvis blev det vanligare att vårdarna inte godtog hyresgäster som huvudsakligen försörjer sig på socialbidrag (Holmdahl, 2006)

Ytterligare en omständighet som fått stor betydelse för unga människor att komma in på bostadsmarknaden är att bostadsbyggandet i Sverige rasade i början på 1990-talet. Sedan dess har det legat kvar på en låg nivå (SCB, 2012). Bristen på lägenheter är främst ett storstadsproblem då det sedan 1980-talet skett en ökande inflyttning till landets storstadsregioner (LU, 2008).

Både forskare och myndigheter (Svärd, 1998, Socialstyrelsen 2005), har i skilda sammanhang rapporterat att förändringarna – begränsat utbud av bostäder, höga hyror samt bostadsrätter - bidragit till att unga vuxna har stora svårigheter att över huvud taget komma in på bostadsmarknaden. Trots inkomst kan vara svårt att få bostad beroende på begränsat utbud av mindre lägenheter i kombination med höga hyresnivåer. Ett annat skäl är också att inkomsten som erbjuds unga människor (18 - 24 år) inte är tillräcklig för att kunna betala hyran. Dessutom kan det vara svårt att få beviljat banklån då det för flertalet är en förutsättning för att klara av att köpa en lägenhet (Statens bostadskreditsnämnd, 2005).

Sammantaget, den huvudsakliga orsaken bakom den förlängda etableringen är en utveckling mot en arbetsmarknad med allt högre utbildnings och kompetenskrav och en avsevärd förlängning av studietiden som följt därav (Erikson m fl., 2007; Salonen, 2003). Idag är 26,4 % av ungdomspopulationen, 15 – 24 år, arbetslös (Ekonomifakta, 2013). I gruppen har inräknats arbetslösa studenter. Inom åldersgruppen finns även undergrupper som avbrutit grundskolan alternativt gymnasium. Vad utmärker gruppen och vilka konsekvenser får deras sårbara utgångsläge?

Individuella faktorer

Avsikten är att ge exempel på utlösande faktorer hos unga vuxna som under vissa omständigheter kan öka risken för framtida social exkludering och att bli permanent beroende av ekonomiskt bistånd för sin försörjning. De faktorer som närmare kommer att belysas är *psykisk ohälsa, skolgång och föräldrarnas tidigare socialbidragstagande*. Faktorer på individnivå som inte kommer att belysas i den här uppsatsen är missbruk, tidigare samhällsingripanden exempelvis placering i familjehem eller institution, kriminalitet, etnicitet eller ensamstående kvinnor med barn.

Psykisk ohälsa

Forskare har konstaterat att unga som under lång tid står utanför arbetslivet löper högre risk att drabbas av ohälsa än jämnåriga som studerar eller arbetar. Till detta finns livsstilsförklaringar som att unga arbetslösa röker mer och äter näringsfattig kost men även att de kan ha svårt att betala sjukvårdskostnader (Angelin 2009).

Andelen 16 – 24 åringar som besväras av ångslan och oro eller ångest har tredubblats de senaste 20 åren. Annat som uppgivits är nervositet, dåligt humör, dålig aptit, sömnbesvär och värk i olika delar av kroppen (Lager, 2009)

En studie som genomförts av Centre for Health Equity Studies (CHESS) understryker att utvecklingen från slutet av 1980-talet varit alltför snabb för att helt kunna förklara ökningen av den psykiska ohälsan med ökad individualisering och andra kulturella faktorer. Förklaringen till den ökningen kan kopplas till arbetslösheten. En forskare (Lager, 2009) som var involverad i studien som benämndes *Association between labour market trends and trends in young peoples mental health in ten European countries 1983-2005*, drog följande slutsatser:

- Analysen av trenderna i Sverige och nio andra europeiska länder pekar på arbete och arbetsmarknadens betydelse för människor. Det finns en stark korrelation mellan den ökade andelen ungdomar utanför arbetsmarknaden och andelen med psykiska besvär sedan mitten av 1980-talet.
- I Sverige innebar 1990-talskrisen att andelen sysselsatta 15–24-åringar minskade från 700 000 till 400 000 på fyra år. Lite senare kom rapporter om fler fattiga, fler unga som levde på försörjningsstöd och fler som bodde kvar hos föräldrarna. Återhämtningen av ungdomars arbetsmarknad sedan dess gäller i stort sett bara tillfälliga jobb och deltidsarbeten.

Å ena sidan genererar långtidsarbetslöshet psykisk ohälsa och känslor av utanförskap hos den enskilde. Men, det finns nationell forskning som kompletterar bilden och visar på tydliga samband mellan psykisk ohälsa under barn- och ungdomstiden och förekomsten av ohälsa längre fram i livet. Bakgrunden till detta går bland annat att finna i barn och ungas uppväxtvillkor (Sjögren, 2011).

Skolgång

Låg utbildning eller avbruten utbildning är ett centralt problemområde hos unga vuxna. Social rapport (Socialstyrelsen 2010) framhöll att oavslutade gymnasiestudier är en riskfaktor för framtida utanförskap/social exkludering. I Angelins studie (2009) om unga vuxna som långvarigt uppburit ekonomiskt bistånd, som gestaltar detta, framkom att närmare 40 procent av de intervjuade hade ingen avslutad utbildning över grundskolenivå. Intervjupersonerna upplevde att det begränsade deras anställningsmöjligheter då de upplevde att gymnasiekompetens idag utgör ett grundläggande krav (Angelin, 2009).

Forskning visar att individer med låga betyg i grundskolan och som inte avslutat gymnasiet har det svårare på arbetsmarknaden (Sjögren m. fl, 2011). Slutsatsen som sådan bör sättas in i ett sammanhang och kopplas till uppväxtvillkor, föräldrarnas utbildningsnivå, deras förmåga att stödja skolarbetet och så vidare (Sjögren m fl, 2011).

Föräldrarnas tidigare socialbidragstagande

Förekomst av framförallt långvarigt, socialbidrag är en indikator på etableringsproblem som på ett mer direkt sätt speglar en grupp med specifika och djupgående ekonomiska svårigheter (Angelin, 2009). Det är inte enbart tillfälligheter (Hammer, 2001) som avgör vilka inom kategorin unga arbetslösa som mottar socialbidrag. Det finns en gedigen kunskapsgrund avseende vilka riskfaktorer som är förenade med selektionen in i denna kategori där lägre klasstillhörighet och utbildning samt utomeuropeiskt ursprung återkommande lyfts fram som centrala. Utöver klasstillhörighet kan även ett intergenerationellt mönster urskiljas avseende socialbidragstagande i föräldrahemmet. I en studie genomförd av Salonen (2002) framkommer att unga födda 1974 från hem med socialbidragsförekomst löper vid 19-20 års ålder närmare tre gånger så hög risk att uppbära bistånd än unga från familjer utan denna bidragserfarenhet. En studie som under senare år också uppmärksammat detta är studien *Nitlott i barndomen – Familjebakgrund, hälsa, utbildning och socialbidragstagande bland unga vuxna* som utgavs av Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering (IFAU), 2011. Data i studien indikerar att det finns samvariation mellan uppväxtvillkor och sannolikheten att ett barn som växt upp med föräldrar som under perioder uppburit socialbidrag också ansöker om socialbidrag senare i livet.

Långtidseffekterna av utebliven arbetsmarknadsetablering och socialbidragstagande

Om ovanstående är utlösande faktorer hos individen, vad blir följden för unga personer som långvarigt uppburit försörjningsstöd. I Anna Angelins avhandling, 2009, sammanfattas olika förklaringar (Erikson et al.2007) till varför tidig arbetslöshet ökar risken för en mer långvarig utestängning från arbetsmarknaden. Exempelvis om en ung person under en lång tid står utan arbete kan utbildningsmeriter devalveras, färdigheter och kompetenser glömmas bort, samtidigt som vidare kvalifikationer inte utvecklas i samma utsträckning som för anställda.

Brist på referenser och kontaktnät från tidigare etablering på arbetsmarknaden utgör också en ytterligare delförklaring till varför ett uteblivet inträde kan få långvariga effekter, då dessa faktorer är mycket betydelsefulla för ungas möjlighet att få anställning (Åslund m fl, 2006). Nordström Skans (2004) analyser av unga som under 1990-talets början blev arbetslösa direkt efter gymnasiestudierna visade att de löpte en avsevärt större risk att även vara arbetslösa under det följande decenniet.

I intervjuer som gjorts kring unga vuxna socialbidragstagares situation har framkommit en överskuggande känsla av vanmakt och inlåsning i situationen och många uttrycker att de har inga möjligheter att bryta mönstret. De ser bara barriärer och hinder (Angelin, 2009).

Kombinationen av strukturella förändringar, att tillhöra en riskgrupp, i det här fallet unga vuxna som varken arbetar eller studerar, och som långvarigt uppburit ekonomiskt bistånd riskerar att försättas i en situation av permanent exkludering från arbets- och bostadsmarknaden. Exkluderingen från samhället får svåra konsekvenser för den enskilde.

Sammanfattning och diskussion

Syftet med den här rapporten har varit att belysa samspelet mellan strukturella förändringar i samhället och dess konsekvenser för olika grupper i samhället. Fokus har varit unga vuxna aktuella inom socialtjänstens försörjningsstöd. För 40 år sedan fanns inte begreppet unga vuxna och tröskeln mellan grundskola, gymnasieskola och arbetsliv var näst intill obefintlig. Om man var skoltrött fanns det alternativ. Det fanns många okvalificerade arbeten och det var möjligt att få tag på en bostad även om man var ung (Arnsvik, 2011). Sedan 1970-talet har det svenska samhället förändrats avsevärt. Under 1990-talet i samband med den ekonomiska krisen tvingades näringslivet, staten, landstinget och kommunerna att se över sina verksamhetsområden. Följden av översynen inom näringslivet blev att många okvalificerade arbeten försvann. Även inom de offentliga verksamheterna genomfördes omstruktureringar. Parallellt med förändringarna skapades successivt utbildningssamhället. Arbetsuppgifterna inom många områden blev alltmer komplexa och kvalificerade. Idag krävs minst avslutat gymnasium för att få arbete.

Även bostadsmarknaden förändrades avsevärt. Idag är det svårt generellt för unga människor att få en egen bostad. Detta gäller främst i storstäderna. Händelser som bidragit till svårigheterna att få tag på en bostad är marknadsorienteringen av hyrorna, ökning av antalet bostadsrätter samt ökad restriktivitet hos värdarna. Ett annat skäl är även minskat bostadsbyggande under de senaste 20 åren.

De omnämnda förändringarna har sammantaget bidragit till unga vuxnas senarelagda etablering på bostads- och arbetsmarknaden. Omdaning av arbetsmarknaden till alltmer kvalificerade arbeten som kräver utbildning och arbetsgivarnas krav på fullgjort gymnasium för att få ett arbete har fått stora konsekvenser. De som drabbats är samhällets svaga grupper som inte har de rätta kvalifikationerna.

Korpis (1971) analysmodell bedöms vara relevant att använda då den genom sin uppbyggnad kan bidra till förståelsen av att förändringar i samhället (grundläggande faktorer) på strukturell nivå får konsekvenser för individer generellt och i synnerhet för dem som tillhör det som benämns samhällets svaga grupper. Fokus i den här uppsatsen är unga vuxna som är långvarigt aktuella för försörjningsstöd. Gruppen tillhör en av samhällets riskgrupper (betingad faktor). Andra riskgrupper är exempelvis ensamstående utlandsfödda kvinnor med barn

Utmärkande eller utlösande faktorer, för större delen av de unga vuxna som kontakter försörjningsstödsenheterna, är att de har olika hinder för att kunna etablera sig som avbruten skolgång det vill säga oavslutad grundskola eller gymnasium. Detta försätter dem i en utsatt position då de flesta arbeten kräver någon form av formell kompetens. Social rapport (Socialstyrelsen 2010) underströk att ej avslutade gymnasiestudier riskerar att öka risken för framtida utanförskap. Andra faktorer som kan förstärka den sociala exkluderingen är förekomsten av psykisk ohälsa. Faktumet att stå utanför etablerade sammanhang kan leda till ångest, depressioner och skamkänslor.

Försörjningsstödsenheterna har ett grannliga uppdrag i att hjälpa och stödja dessa människor att komma tillbaka till samhället. Men vägen synes var lång och kantad av hinder och barriärer som måste forceras. Den insatsarsenal som kommunerna förfogar över matchar inte alltid behoven i gruppen. Det finns idag stora risker för att gruppen unga vuxna aktuella för försörjningsstöd låses in i sin situation.

Avslutningsvis beskrivs några grundläggande frågor det är viktigt att ta reda på innan eventuella insatser sätts in. Idag görs mycket ad-hoc och en grundlig informationsinhämtning är central om arbetet skall utvecklas.

A. Generellt: Vad vet vi om ungdomsarbetslösheten i kommunen och vad finns det för rapporteringar från forskningen och från myndigheter som är relevanta att ta del av. Vilka politiska insatser görs för att minska arbetslösheten? Vidare undersöka vad som gjorts i andra kommuner, vad har varit framgångsrikt?

B. På lokal/regional nivå kan gruppen systematiskt kartläggas i syfte att få en tydligare bild av hur gruppen ser ut och vad som görs, behöver samverkan med andra aktörer utvecklas.

C. Individnivån – hur kan vi förbättra arbetet utifrån den kunskap och erfarenhet vi har. Vad har varit verksamt? Här är det väsentligt att det inom arbetsgruppen finns utrymme för reflektion.

Referenslista

Alm, S., Bäckman, O., Gavanoas, A., Kumlin, J. (2010). Utsatthetens olika ansikten. Begreppsöversikt och analys. Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier 2010:13.

Andersson Å, (2004). *Tonår eller ung vuxen*. Socialhögskolan. Lunds universitet.

Angelin, A. (2009). *Den dubbla vanmaktens logik. En studie om långvarig arbetslöshet och socialbidragstagande*. Lunds universitet.

Arnsvik, A. (2012). *Att leva i långvarig hemlöshet. Berättelser om vägen till och från hemlöshet*. Forskningsrapport 2012:2. FoU-Nordväst.

Bergmark, Å, Lundström, T., Minas, R., Wiklund, S. (2008). *Socialtjänsten i blickfånget. Organisation, resurser och insatser. Exempel från arbete med barn, ungdom, försörjningsstöd och missbruk*. Natur & Kultur.

Dalin, R., Foroozani, A-R, Klintbo, B, Rosenberg, D, Rönnbäck, E. (2006). *Unga utanför – kartläggning av en grupp ungdomar utanför arbetsmarknaden i Västra Norrland*. FoU Rapport 2006:2. FoU Västernorrland. Kommunförbundet Västernorrland.

Ekholm, K. (2008). *Globaliseringens drivkrafter och samhällsekonomiska konsekvenser*. Underlagsrapport 9. Globaliseringsrådet. Stockholm: Stockholms universitet och SNS.

Erikson, R., Nordström Skans, O., Sjögren, A., & Åslund, O. (2007). *Ungdomars och invandrades inträde på arbetsmarknaden 1985-2003*. Rapport 2007:18. Uppsala: IFAU.

Flyghed J, (1995). *Vräkt till hemlöshet. ? Vräkningar i Sverige 1982 – 1994*. Socialvetenskaplig tidskrift nr 2/1995, sid 99 – 116.

Giddens, Anthony (2003) *Sociologi*. Lund: Studentlitteratur. Tredje upplagan.

Hammer, T. (2001). Arbeidsledige sosialklienter i de nordiske land. En komparativ undersökelse av arbetsledige unge. *Tidsskrift for Velferdsforskning* , 120-134.

Hollertz, K. (2010). *Problemen förgår, lösningarna består – organisering av kommunala insatser för unga arbetslösa med försörjningsproblem*. Lunds universitet, Socialhögskolan.

Holmdahl, J. (2006). *Att förebygga vräkningar. En utvärdering av socialtjänstens hyresrådgivning i Solna*. CKP-rapport 2006:1. CKP:Stockholm

Judt, T. (2012). *Illa far landet*. Stockholm: Karneval förlag.

Knutagård, M.(2006). *Sista utposten, vägen in och det hållbara boendet*. Meddelanden från Socialhögskolan, 2006:3. Lunds universitet.

Korpi, W. (1971). *Fattigdom i välfärden*. Stockholm: Tiden.

Lager, A. (2009).. *Psykisk ohälsa hos ungdomar. Tema: Psykisk ohälsa ett växande hot. Framtider 2009/3, s 14 – 17*.

- Minas, R. (2005). *Administration poverty*. Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet.
- Nordström Skans, O. (2004). *Har ungdomsarbetslöshet långsiktiga effekter?* Rapport 2004:13. Uppsala: IFAU.
- Norrefeldt, G. (2011). *Den svenska bostadsmarknaden: Vilka faktorer ligger bakom uppgången efter finanskrisen?* Linnéuniversitetet, Fakultetsnämnden för ekonomi och design, Ekonomihögskolan.
- Puide, A. (2000). *Socialbidrag i forskning och praktik*. Stockholm. Förlagshuset Gothia.
- Salonen, T. (2000). Ungdomars socialbidragstagande och försörjningssvårigheter under 1990-talet. SOU 2000:40. *Välfärd och försörjning. Antologi: Kommitten Välfärdsbokslut, s 171-205*. Stockholm: Socialdepartementet.
- Salonen, T. (2002). Kunskapsluckor kring ekonomisk utsatthet bland barn och ungdomar. *Fattigdom i välfärdsstaten. Socialtjänstforum 2002* (ss. 53-62). Stockholm: FAS.
- Salonen, T. (2003). *Ungas ekonomi och etablering – En studie om förändrade villkor från 1970-talet till 2000-talets inledning*. Ungdomsstyrelsens skrifter 2003:9. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Sjögren, A, Svaleryd, H. (2011). *Nitlott i barndomen – familjebakgrund, hälsa, utbildning och socialbidragstagande bland unga vuxna*. Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering (IFAU-rapport 2011:5).
- Stranz, H. (2007). *Utrymme för variation – om prövning av socialbidrag*. Institutionen för socialt arbete. stockholms universitet.
- Stranz, H, Wiklund, S. (2011). I välfärdssamhällets marginal – om socialbidragstagande bland ensamstående mödrar med svensk och utländsk härkomst. *Socialvetenskaplig tidskrift, nr 1. Sid 42 – 62*.
- Swärd, H.(1998). *Hemlöshet. Fattigdomsbevis eller välfärdsdilemma?* Lund: Studentlitteratur.
- Swärd H & Egerö, M-A. (2006). *Ligga till last – Fattigdom och utsatthet. Socialpolitik och socialt arbete under 100 år*. Gleerups Utbildnings AB.
- Sverenius, T.(1999). *Vad hände med Sveriges ekonomi efter 1970*. Demokratiutredningens skriftserie. Regeringen.
- Trondman, M. (1999). *Kultursociologi i praktiken*. Lund: Studentlitteratur.
- Trondman, M. (2003). *Unga vuxna – kulturmönster och livschanser. En empirisk översikt*. Göteborg.: Intellecta DocuSys.
- Åslund, O., Erikson, R., Nordström Skans, O., & Sjögren, A. (2006). *Fritt inträde? Ungdomars och invandrades väg till det första arbetet. Välfärdsrådets rapport 2006*. Stockholm: SNS Förlag.

Övriga källor

Ekonomifakta, 2012. www.ekonomifakta.se

Universitet & Högskolor. *Högskoleverkets årsrapport, (HSV) 2011:8 R.*

Långtidsutredningen (LU). 2008 bilaga 3. *Geografisk rörlighet – omfattning och trender 1974 – 2005.*

Statistiska centralbyrån, SCB (2012). *Nybyggnad av bostäder.*

Socialstyrelsen (2010). *Social rapport.*

Socialstyrelsen (2005) *Hemlösheten i Sverige.*

Socialstyrelsen, 2007. *Översyn av riksnormen.*

Statens bostadskreditsnämnd, 2005.